

Nr 58.

Af herr **Tamm**, om anslag till insamlande af jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar.

En af de första förutsättningarna för att vår egnahemsrörelse skall kunna utvecklas utöfver det nuvarande experimentstadiet till en inre kolonisation i modern mening och af den omfattning, att den förmår fylla de uppgifter, som ur jordbruksekonomisk, emigrantpolitisk och allmän social synpunkt måste ställas på densamma, är, att vi äga en så långt möjligt klar föreställning och exakt kunskap om de naturliga resurser vi äga och kunna på den nu ifrågavarande vägen utnyttja.

Man kan i egnahemsrörelsen, sådan densamma hos oss utvecklats sig, urskilja två stadier. Det ojämförligt största antalet af de hittills med statslån ur egnahemslånefonden belånade egnahemmen äro redan förut bebyggda lägenheter, företrädesvis torp, som fransålts större brukningsdelar. Och äfven för åtskilliga år framåt torde man böra räkna med, att denna kategori af lägenheter alltjämt kommer att utgöra den talrikaste. Det är ju också fullt naturligt och ekonomiskt riktigt, att redan bebyggda äldre osjälfständiga brukningsdelar frigöras och bli själfständiga; särskildt med hänsyn till de stora vanskligheter nybyggnadsfrågan förorsakar vid det fullständiga nybildandet af lägenheter har det gifvetvis under öfvergångsperioden varit en stor styrka för egnahemsrörelsen att kunna utnyttja det stora antalet med gamla men brukbara hus försedda lägenheter, hvilka dessutom mycket ofta öfvertagits af sina gamla innehafvare, som alltså begynna sitt företag med ingående kännedom om sin jord, med redan befintliga kreatursbesättningar o. s. v.

Men det är gifvet, att tillgången på dylika lägenheter snart nog kommer att minska och att sålunda tyngdpunkten i rörelsen kommer att glida öfver på bildandet af verkligt nya lägenheter, hvilket

väl också ursprungligen var den egentliga uppgiften för egnahems-lånerörelsen — som bekant ha äfven en del låneförmedlare så fattat saken och konsekvent inskränkt sin verksamhet till fullt nybildade lägenheter. Förutsättningen för en sådan nybildning af lägenheter är åter närmast, att mindre jordområden kunna fränstyckas större brukningsdelar eller dessa senare helt och hållet sönderstyckas till mindre brukningsdelar. En affärsmässigt drifven jordförmedling för detta ändamål tar också för hvarje dag allt starkare fart — det är därvid nog att erinra om de i ett flertal af rikets län på Nationalföreningens mot emigrationen initiativ tillkomna jordförmedlingsbolagen. Genom upprättandet af jordförmedlingsfonden, afsedd att underlätta dylika jordförmedlande korporationers arbete, hafva äfven statsmakterna redan visat sin uppfattning om betydelsen af denna verksamhet. En ytterligare utveckling af densamma torde kunna betecknas som ett andra skede af vår egnahemsrörelse.

Men äfven i detta fall gäller det, att vi icke kunna tänkas bli stående härvid och för egnahemsbildningen bibehållas i beroende af den ganska dyrbara redan sedan gammalt häfdade jord, som på detta sätt bjudes. Ehuru tack vare statens understöd den offentliga jordförmedlingsverksamheten redan hunnit på vissa trakter stäfja en osund spekulation i försäljning af egnahemsjord, visar dock småbruksjorden tendens att särskildt i bättre lägen stiga till ett afsevärdt högt pris. Byggnadskostnaderna stiga likaledes oafbrutet, hvarmed följer, att denna egnahemsbildning kräfver allt större kapitalutlägg, hvilket åter innebär behof af allt större låneunderstöd från statens sida och proportionsvis allt större skuldsättning för den enskilde. Härtill kommer att en sund jordpolitik gifvetvis måste räkna med en viss gräns för styckning af större egendomar, hvilken icke kan drifvas för långt utan fara för jordbruksstrukturens fasthet och stabilitet — betydelsen af de större egendomarna såsom stöd för de mindre i fråga om jordbrukstekniska experiment, beredande af arbetstillfällen o. s. v., torde nämligen ingen verklig fackman förneka. Slutligen sätter naturligtvis själfva tillgången på för småbruk lämplig jord i större komplex en gräns för fortsatt styckning.

Det återstår då att se sig om efter tillfällen till nyodling i olika delar af landet. Härmed är man framme vid det tredje skedet af vår egnahemsbildning, den egentliga inre kolonisationens, som i stort sedt ännu ligger i framtiden. Men det är en framtidsuppgift, som det säkerligen är skäl att när som helst börja förbereda.

Betydelsen af att genom egnahemsrörelsen kunna få landet ytterligare uppodladt och därmed skapa nya ekonomiska värden, torde ligga i öppen dag. Och denna betydelse framträder än klarare, då man vet, att stora odlingsbara delar af Sverige ännu äro så godt som ödemarker, under det att årligen tusental af vår bästa manliga ungdom, som vuxit upp i jordbrukarehem, söka i främmande land den jord, som här icke kan erbjudas dem, och gå att bryta bygd på Förenade Staternas och Canadas prärier. Andra länders inre kolonisation har också i flera fall på ett långt mer målmedvetet sätt än vi tagit sikte på denna uppgift, att främja landets ytterligare uppodling, på samma gång det beredes tillfälle för mindre bemedlade att skaffa sig utkomst inom jordbruksnäringen och ett eget hem. Härvid är särskildt att beakta Norge, för hvars egnahemslånerörelse uttryckligen stadgats, att lånesökande, som afser att bryta ny jord, har företräde före den, som bygger eget hem på redan odlad sådan. Resultaten häraf lära också redan i vissa aflägsna skogsbygder vara synnerligen beaktansvärda, medan i motsvarande svenska bygder, där ingenting liknande åtgjorts, ungdomen emigrerar i stora skaror och till och med det gamla jordbruket får förfalla, då det icke förstår locka en arbetskraft, som icke ser det ligga inom möjlighetens gränser att en gång få en egen torfva i hembygden.

Helt visst finnas ännu betydande odlingsmöjligheter i södra och mellersta delarna af Sverige, äfven om man frånser från den alltid vanskliga mossodlingen. Men gifvetvis är det framför allt i de norra länen, som man vill tänka sig en nyodling i större skala. Om dessa Norrlands »slumrande miljoner» har det som bekant under de senaste årtiondena talats åtskilligt, men vi veta därom skäligen litet. Vi veta, att möjligheter finnas och måste finnas, men vi veta icke deras utsträckning, vi veta icke i hvilken omfattning de kunna med nuvarande kommunikationer, lifsmedelspriser o. s. v. ekonomiskt utnyttjas, och vi veta icke, på hvilka punkter en planmässig kolonisation skall gripa in för att kunna, hvilket är nödvändigt, vid sina första alltid mer eller mindre trefvande försök tillgodogöra sig de i fråga om jordmån, läge o. s. v. relativt gynnsammaste tillfällena.

Vi upprepa, hvad vi redan inledningsvis underströko, att den första förutsättningen för en planmässig inre kolonisation är en så långt möjligt exakt kunskap om de resurser, som skola utnyttjas. Hvad nu särskildt Norrland beträffar, måste man ju säga sig, att

hvad som hittills åtgjorts för att främja bosättningen i dess aflägsna trakter, grundar sig mera på allmänna vaga föreställningar såväl hvad beträffar resurser som medel och mål än fast kunskap. Visserligen företogs för några år sedan efter skrifvelse från Riksdagen vissa undersökningar rörande odlingsmöjligheter i Norrland, hvilka resulterade i det stort anlagda dikningsföretaget å Alträskets kronopark. Iscensättandet af detta vanskliga nyodlingsföretag, genom hvilket förrästen hittills icke bärgning beredts en enda familj, under det att staten veterligen förfogar öfver afsevärda arealer för odling lämpad fastjord flerstädes i Norrland, synes emellertid bäst visa det otillfredsställande och så att säga famlande i de hittills företagna åtgärderna.

Det första förberedande steget för en planmässig kolonisation i stor skala — särskildt hvad Norrland beträffar — måste gälla upprättandet så att säga af ett inventarium öfver våra tillgångar på odlingsbar jord öfver hela landet. Först när ett sådant föreligger har en kolonisationspolitik en fast grund att bygga på.

Ett dylikt inventarium kunde tänkas uppgjort på så sätt, att hvarje socken besöktes af jordbruks- och landtmäteritekniskt skolade förrättningsmän, som med bistånd af t. ex en för ändamålet utsedd sockennämnd undersökte befintliga odlingsmarker, graderade desamma, beräknade arealerna och inlade desamma å enkla öfversiktskartor, upprättade med ledning af kartmaterial.

Det är gifvet, att uppläggandet af ett sådant kartsystem kräfver afsevärda kostnader. Erfarenheterna från länder med en planmässigt skött kolonisation visa emellertid, att dessa kostnader äro väl användbara. Vi tänka härvid särskildt på Canada, som uppmätt och kartlagt hela sina kolossala odlingsarealer. Härigenom möjliggöres nämligen en metodisk utveckling af kolonisationen från bygd till bygd med en på exakt kunskap grundad hänsyn till odlingsjordens omfattning och beskaffenhet, läge i förhållande till vägar, järnvägar, vattendrag o. s. v. Vi äro emellertid medvetna om, att med de blygsammare kolonisationsförhållanden, med hvilka man i vårt land måste räkna, skulle kostnaderna för uppläggandet af ett sådant inventarium bli svåröfverkomliga, ifall arbetet skulle utföras isolerat, utan sammanhang med något annat likartadt. Ett sådant sammanhang synes nu osökt erbjuda sig i de af Kungl. Maj:t vid innevarande Riksdag föreslagna *lokalundersökningarna*, på hvilka det är afsikten att hädanefter grunda den svenska jordbruksstatistiken.

Dessa lokalundersökningar äro ju afsedda att utföras af jordbrukstekniskt skolade fackmän, jordbrukskonsulenter eller andra, hvilka beräknas skola besöka hvarje enskild brukningsdel inom sitt område, anteckna exakta uppgifter om arealer af olika ägoslag, nyodlingar o. s. v.

I själfva verket skulle alltså den ofvan uppställda uppgiften kunna i hufvudsak fyllas genom en relativt enkel komplettering af den uppgift, som föreligger för de statistiska lokalundersökningarna. Utom de olika hemmansdelarnas arealer af redan odlad jord skulle det bli nödvändigt att upptaga uppgifter äfven rörande odlingsmarken.

En sådan komplettering af undersökningarna synes oss vara fullt motiverad redan med hänsyn till den betydelse för en rationell jordbruksstatistik, som kännedomen om odlingsmöjligheterna måste anses innebära. Och då härtill kommer det stora praktiska intresse, som detta spörsmål äger för vår inre kolonisation, så måste enligt vår mening synnerligen starka skäl anses tala för, att de blifvande lokalundersökningarna utvidgas till inhämtande af uppgifter äfven om odlingsjordens omfattning och beskaffenhet.

Genom en sådan utvidgning kommer den allmänna planen för lokalundersökningarna icke att på något sätt rubbas, endast en viss ökning uppkommer i undersökningsförrättarnes arbete. Då denna ökning måste anses föranledd mera af ett allmänt riksintresse än af lokalintressen, torde den däraf föranledda kostnadsstegringen böra företrädesvis påhvila staten.

De vid lokalundersökningarna inhämtade uppgifterna angående odlingsjorden böra naturligtvis bearbetas och publiceras i sitt naturliga sammanhang med den öfriga jordbruksstatistiken. Redan den omständigheten, att man sålunda för hvarje socken i hela riket finge vissa data rörande odlingsjordens omfattning och beskaffenhet, vore naturligtvis af stor betydelse. Emellertid kan man på ett långt mera ingående sätt utnyttja det insamlade primärmaterialet. Detta skulle nämligen, enligt den af Kungl. Maj:t förordade planen, insamlas på särskilda kort, hvilka insändas till vederbörande ämbetsverk här i Stockholm för att där registreras, granskas och bearbetas. Det komme sålunda att faktiskt föreligga ett stort jordbruksregister, där för hvarje brukningsdel under hvarje socken kan undersökas, huru mycket och hurudan odlingsjord densamma disponerar. För upprättandet af en kolonisationsplan för ett visst

län skulle man sålunda först kunna undersöka, hvilka socknar erbjuda största resurserna, för att sedan genom detaljbearbetning af den socknens material undersöka, hvilka delar därvid främst böra komma i fråga. Den praktiska nyttan för kolonisationspolitiken i allmänhet och särskildt för egnahemsföretag, kommunikationsfrågor, torrlägningsföretag och dylikt, af att äga tillgång till dylikt undersökningsmaterial, torde svårligen kunna bestridas.

Naturligtvis vore det för kolonisationssträfvandena synnerligen lyckligt, om med ledning af det samlade kortmaterialet kunde uppläggas ett särskildt register öfver odlingsjorden, om möjligt kompletteradt med ett kartsystem, där man ju alltid lättare kan orientera sig och demonstrera tillgången på odlingsjord. Detta spörsmål om ett mera omfattande bruk af det statistiska materialet behöfver dock ej nu upptagas till slutlig pröfning. Vi äro emellertid öfvertygade om, att kolonisationsfrågans betydelse snart skall så starkt framträda, att de kostnader, som kunna blifva förenade med upprättandet af ett odlingsjordregister af nu antydd omfattning, skola finnas väl motiverade.

För närvarande gäller det sålunda endast att träffa anstalter för, att vid de af Kungl. Maj:t nu föreslagna lokalundersökningarna tillbörligt beaktande ägnas jämväl den ur allmän jordbruksstatistisk såväl som jordpolitisk synpunkt viktiga frågan om odlingsjordens mängd och beskaffenhet. För att möjliggöra den utvidgning af planen för lokalundersökningarna, som däraf påkallas, få vi alltså hemställa,

att Riksdagen ville, utöfver det af Kungl. Maj:t för de lokala undersökningarna för jordbruksstatistiken begärda beloppet, för år 1913 anvisa ytterligare 10,000 kronor.

Stockholm den 26 januari 1912.

Gösta Tamm.

I motionens syfte instämma:

K. H. Bergendahl.

Johan E. Ekman.